

Statsministerens møte med elever og lærere ved Dokka
videregående skole.

LIK RETT TIL OPPLÆRING.

All opplæring har flere formål. Den skal hjelpe det enkelte menneske i dets utvikling og gi kunnskaper og ferdigheter slik at det finner seg til rette i samfunnet. Den skal sette hver nye generasjon i stand til å løse felles oppgaver. Opplæring betyr å utvikle evnen til selvstendig og kritisk tenkning og samarbeid med andre mennesker.

2.

Mennesker er ikke like. Det er heller ikke noe mål at de skal bli det. Det er stor variasjon fra individ til individ, i en lang rekke egenskaper og anlegg - forskjeller som beriker vårt samliv.

Likhet har ikke med uniformering eller ensretting å gjøre.

Men menneskelige forskjeller kan ikke forsvare et samfunnssystem som gir sosiale skille-linjer. Det må være et mål at vi blir likeverdige. For å få slik likhet kan det i mange sammenhenger være nødvendig med forskjellsbehandling til fordel for de svake.

Målet om større likhet mellom menneskene har vært et hovedgrunnlag for utviklingen av dagens utdanningssystem. Skolen ble et viktig instrument - også for å motvirke sosiale skiller og til å gi folk

bedre muligheter til å utvikle seg selv.

Resultatene av det er godt synlige. Aldri har så mange hatt så gode utdannings- og valgmuligheter som nå. Tidligere klare sosiale skillelinjer er nå langt på vei brutt ned.

Jeg glemmer ikke hvilket inntrykk det gjorde på meg, da jeg som 17 - 18-åring fikk se tall og statistikker over den skrikende forskjellen i høyere utdanning blant elever i Oslo og Finnmark. Som medlem av et programutvalg i Arbeiderpartiet, under ledelse av Eva Nordland, la vi frem våre forslag om lik rett til utdanning og større rettferdighet, uavhengig av oppvekstmiljø, sosial og geografisk bakgrunn.

Dette var for snart 25 år siden, foran Stor-

tings-valget i 1957. Mye har skjedd siden den gang - heldigvis.

Vi lever i dag i et utdanningssamfunn. Skolering omfatter de unges liv en større del av dagen, flere dager av året og flere år av livet. En stadig større del av befolkningen har skolen som fulltidsbeskjeftigelse, enten som elever eller lærere. Omkring en femtedel av befolkningen er i heltids utdanning. Det er satset stadig mer på undervisningsverket i form av ressurser, ekspertise og tid.

Antall elever i grunnskolen er nær 600.000. 85% fortsetter i en eller annen videregående opplæring. Det er Regjeringens klare mål at alle som ønsker det i løpet av de nærmeste fire - fem årene, skal kunne ta en videregående opplæring. I årene som

kommer vil det bli satset sterkt på utbyggingen av antall elevplasser i de yrkesfaglige studieretningene. Målet er at 4 av 5 nye elevplasser skal komme nettopp der.

Når det som nå ikke er plass til alle, må det foretas en eller annen form for utvelgning. Karakterene alene skal ikke være opptaksgrunnlag.

Utbyggingen av den videregående opplæringen har vært slik at praktisk talt alle søkere til allmenne studieretninger kommer inn, mens avvisningen faller på de yrkesfaglige studieretninger. Dersom bare karakterer skulle legges til grunn ved opptak, ville avvisningen fra yrkesfaglige studieretninger være bygget på karakterer i allmenne fag. Det kan ikke være verken

rettferdig eller hensiktsmessig. De som ikke kommer inn det ene året og søker neste år, viser bl.a. at de er motivert for en bestemt utdanning.

Utdanning skal være et gode alle kan nyte godt av. Skal det være mulig, er det behov for mer enn formelt sett like muligheter. Ofte betyr det at spesielle grupper må få en større del av ressursene enn andre, eller at de må prioriteres på en sterkere måte.

Her berører vi også det enkelte oppfatter som kvoteringssspøkelset. Vi ønsker å gi en positiv særbehandling av grupper som står svakt. Mest aktuelt er dette i arbeidet for å sikre et større innslag av jenter i enkelte typer utdanning.

Et av de gledeligste trekk ved utviklingen i utdanningssektoren i 1970-årene, er det økende innslaget av kvinner. Det har vokst raskt de senere år.

Flere jenter enn gutter begynner nå i den videregående skole. Og 1981 kan bli det første år da flere kvinner enn menn immatrikuleres ved universiteter og høyskoler - i 1980 var prosentandelen kommet opp i 49.8%!

Men fremdeles er fordelingen av de to kjønnene på ulike studieretninger svært forskjellig. Kvinner blir på langt nær i samme grad som menn mekanikere eller økonomer, mens de dominerer blant fotpleiere og farmasøyter. Så selv om det er blitt betydelig større likhet når det gjelder utdanningstid, er det på ingen måte blitt det når det gjelder utdanningstype. Regjeringen mener derfor det er riktig å bidra til en jevnere kjønnsfordeling i studieretningene, eventuelt ved bruk av kvoteordninger i endel tilfeller.

Men det er selvsagt ikke snakk om noen mekanisk form for kvotering vi er ute etter. Kvotering med vett, kan vi godt kalle Regjeringens linje. Og det er også interessant å stille spørsmålet slik: hvem var det som protesterte da gutter ble kvotert inn for å sikre et større innslag av mannlige lærere i grunnskolen?

Det hevdes i blant at dagens elever kan så mye mindre enn tidligere. Alt for ofte godtas en slik påstand uten noen nærmere bevisførsel. Riktignok er det slik at jo større del av et årskull som tar en bestemt type utdanning, jo bredere blir fordelingen. Men at det skal bety en generell nivåsenkning, er jeg overhodet ikke villig til å akseptere.

Kanskje er det også slik at elever i dag lærer

til dels andre ting enn for noen år siden. I hvert fall håper jeg det. Dagens skole må jo nødvendigvis legge vekt på en noe annen kunnskap enn tidligere. Dessuten er det slik at skolen ikke lenger har et slags monopol på kunnskap. Elevene får kunnskap fra samfunnet utenfor skolen, nærmiljøet, aviser, TV og på andre måter. En stadig viktigere oppgave for skolen blir det derfor å bearbeide og tilrettelegge den læring som foregår utenfor skolen. Det tror jeg er en stor utfordring.

Så langt det er mulig bør alle elever få en opplæring som samsvarer med de evner og forutsetninger han eller hun har. I praktisk skolearbeid betyr det at ikke alle elever vil komme til å lære akkurat det samme. Dermed stilles det strengere krav til den vurdering skolen skal gi av elevenes arbeid. Vi vet jo

alle den betydning vurdering har for egeninnsats og motivasjon for læring.

En god vurdering bør for det første si noe om kvaliteten på det arbeid som er utført av elevene, enkeltvis og sammen. For det andre må det være en stimulans til fortsatt innsats, og for det tredje gi råd om hvordan arbeidet bør legges opp videre for å gi best mulige resultater. Det bør være forholdsvis enkelt å komme fram til enighet om at karakterer alene ikke er nok for å nå disse målene.

Jeg tror derfor ikke man bør se på dagens karaktersystem som noe stort ideal - eller som den evige sannhet. Men det foreligger ikke planer om gjennomgående endringer av det. Det må eventuelt komme som resultat av en prosess i skolen selv. Det er derfor

ikke noe behov for å gå i korstog for karakterene - slik vi fortsatt opplever tendenser til. Skolen skal gi utfordringer og utviklingsmuligheter for alle elever. I stedet for å bruke mye tid og krefter på en ensidig debatt om karakterer, er det viktigere å konsentrere seg om hva skolen innhold skal være. Hvorvidt elevene finner skolen meningsfylt er mer et spørsmål om skolens faglige og sosiale innhold, enn om en karakterdebatt alene. Det er det nødvendig å bruke mye tid og krefter på.

Presset på arbeidslivet - for å skaffe ungdom arbeid eller en opplærings- og praktikantplass - er meget stort. Behovet for slike plasser er langt større enn arbeidslivet i dag synes å kunne ta i mot.

Regjeringen har programfestet den såkalte ungdomsgarantien som sier at "alle unge under 20 år skal få tilbud om videre utdanning eller arbeid".

Det er grunn til å understreke denne klare forpliktelsen.

Ideelt sett burde alle grunnskoleelever ha atskillig bedre innsikt i arbeidslivet enn det de får i dag. Men dersom mange skulle velge arbeidslivserfaring som valgfag i skolen, ville det føre til et veldig press på arbeidslivet og kanskje lett på be- kostning av dem som trenger "arbeidsplass" enda bedre. Arbeidslivet kan ikke, under noen omstendighet, løse problemene for ungdomstrinnet. Alle elever har behov for å nytte opplæringen i praktiske fagområder og disse bør derfor i sterkere grad være obligatoriske

for alle. Det må få betydning for skolens innhold og mål.

I årene fremover bør vi legge større vekt på at folk får muligheter til å veksle mellom utdanning og arbeid. Vi kan spørre om det nødvendigvis bør være slik at folk tar det aller meste av sin utdanning før de er fylt 20 år. Dessuten bør det bli lettere for folk i arbeid å ta en videre utdanning, dersom de måtte ønske det.

At folk veksler mellom utdanning og arbeid, både lønnet og ulønnet arbeid, må på lengre sikt bli den viktigste kontakt mellom utdanning og arbeidsliv. Et nærmere samarbeid mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet vil stille krav til begge parter, men også kunne komme begge parter til gode. Et slikt utdannings-

system vil selvsagt kreve en rekke praktiske ordninger som vi må komme fram til i de nærmeste årene.

Det er klare fordeler ved en veksling mellom utdanning og arbeid, både for den enkelte, og for institusjonene og for samfunnet. Det enkelte menneske bør allerede etter avsluttet grunnskoleutdanning ha et reelt valg mellom fortsatt utdanning eller oppgaver i arbeidslivet, uten at dette valget får uopprettelige følger for hans eller hennes videre skjebne i livet.

Det at den enkelte prøver seg i arbeidslivet før han eller hun tar fatt på en mer spesialisert utdanning, kan gi en mer realistisk vurdering av arbeidslivet og utdanningen.

På utdanningssiden forutsetter dette et slikt reelt valg mellom utdanning og arbeid at skolen

er åpen for folk som vil tilbake til en utdanningssituasjon etter en tid i arbeidslivet. Det betyr at en stadig mer må utforme utdanningstilbud som er tilpasset den situasjon arbeidstakere står i, og at skolen må ta reelle hensyn til den faktiske læring arbeidet har gitt.

Vi må i det hele se den totale læring som foregår i samfunnet mer i sammenheng, både når det gjelder innhold og tidsperspektiv. Det vil stille krav til både skoleverket, de utdanningssøkende og ikke minst til arbeidslivet. Det er derfor et helt klart behov for videre drøfting og utvikling av det læringssystem vi i dag har. Noe annet ville være å sette dette tilbake. Men det er nødvendig at slike drøftinger både innbefatter dem som har sin daglige arbeidsplass i skolen, som lærer eller elev, og samfunnet omkring skolen.

Det er nødvendig for at utdanningssystemet skal utføre de oppgaver det har i forhold til samfunnet ellers og for å sikre at målet om mest mulig like muligheter for alle til utdanning skal kunne virkelig gjøres. Vi er kommet et godt stykke på vei. Gjennom et godt samarbeid skal vi komme videre.